

Malaníková, Michaela

Ke vzniku cestopisu Václava Šaška z Bírškova a možnostem jeho interpretace

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická. 2008, vol. 57, iss. C55, pp. [21]-33

ISBN 978-80-210-4826-3

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102842>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MICHAELA MALANÍKOVÁ

KE VZNIKU CESTOPISU VÁCLAVA ŠAŠKA Z BÍRKOVA A MOŽNOSTEM JEHO INTERPRETACE¹

The article "On the Origin of the Travelogue of Václav Šašek of Bírkov and the Possibilities of Its Interpretations" searches for the yet unexploited possibilities of interpretation of the travelogue of Václav Šašek of Bírkov showing that the author's primary objective was to celebrate Leo of Rožmítal as a prototype of the perfect knight. For this reason the author neglected the political dimension of the embassy.

Key words:

Delegation, travelogue, perfect knight, Václav Šašek of Bírkov, Lev of Rožmítal

*Vyprávění nějakého dobrodružství znamená jen jiné vyprávění;
to, co se mění, jsou časoprostorové souřadnice epizody,
ne však její vlastní povaha.
Tzvetan Todorov*

Cestopisná literatura představuje v západoevropské historiografii posledních třiceti let oceňovaný a využívaný pramen.² Na základě nejnovější domácí odborné produkce se zdá, že tyto podněty postupně vstřebává i české prostředí,³

---

¹ Studie vznikla v rámci řešení výzkumného záměru Masarykovy univerzity MSM 0021622426 *Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura*.

² Podat jejich výčet je na tomto místě nemožné, odkazují v tomto ohledu na reprezentativní přehled uvedený v práci *Mezi houfy lotrův se pustiti... České cestopisy o Egyptě 15.–17. století*. Ed. L. Storchová. Praha 2005, pozn. 6. Podrobný soupis české a zahraniční literatury na téma cestování srov. P á n e k , Jaroslav: *Cestování jako modernizační činitel středověké a raně novověké společnosti*. In: *Cesty a cestování v životě společnosti*. Edd. L. Bobková; M. Neudertová. Ústí nad Labem 1997, s. 10–22. Na některé další práce bude poukázáno dále v tomto textu.

³ První vlašťovku představoval v českém prostředí sborník M o l d a n o v á , *Dobrava: Cesty a cestování v jazyce a literatuře*. Ústí nad Labem 1995, dále pak *Cesty a cestování v životě společnosti*. Z novější doby například R a t a j , Tomáš: *České země ve stínu půl-měsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře českých zemí*. Praha 2002; K o l d i n s k á ,

což ovšem platí hlavně pro texty z období renesance, která je charakteristická novým pojetím cestování, a tím i výrazným nárůstem cestopisných relací.⁴ Pohled na cestopisná díla jako produkty své doby, kultury a osobnosti konkrétních autorů, tedy de facto uplatnění metod historické antropologie a konceptu dějin mentalit, však u nás dosud příliš nezdomácnělo a vyhýbá se zvláště nejstarším dochovaným českým cestopisům z období přelomu středověku a novověku. To může být s podivem, neboť jinak se z této doby textů soukromé povahy, byť v případě cestopisů nikoli ego-dokumentů v pravém slova smyslu,⁵ dochovalo zoufale málo. I přes svou relativně dobrou dostupnost⁶ a obecnou známost⁷ byly nejstarší dochované české cestopisy v rámci naší historiografie dosud zkoumány především z pozitivistického pohledu, tedy jako podklad pro vytěžení co největšího množství informací o dobovém politickém a společenském dění, případně o dobové cestovatelské praxi. Z tohoto zorného úhlu hrála důležitou roli obzvláště jejich věrohodnost a „pravdivost“, která byla ověřována na základě konfrontace s ostatními typy dochovaných pramenů. Toto konstatování platí v plné míře i pro obsáhlou a z věcného hlediska vyčerpávající studii Rudolfa Urbánka,⁸ jež vyšla jako úvod k edici cestovních deníků panoše Jaroslava a Václava Šaška z Bířkova, které tvoří nejstarší dochovanou vrstvu domácí cestopisné produkce. Tento text, který je spíše naznačením možných problémových okruhů a interpretačních rovin

---

Marie: *Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic. Cesta intelektuála k popravišti*. Praha – Litomyšl 2004.

- 4 O důvodech této změny, jakož i „profesionalizaci“ cestování srov. Storchová, Lucie: *Ars apodemica, Umění pochopit a popsat „cizí“ kraje*. Dějiny a současnost 25, 2003, s. 10–12.
- 5 V tomto ohledu souhlasím s recenzentem Tomášem Ratajem v hodnocení práce M. Koldinské Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic, citují: „Přesto se ale domnívám, že místy autorka sama nedoceňuje „žánrovost“ pramenných textů a naopak přeceňuje jejich individualitu, což je problém typický pro dnes oblíbené studium tzv. ego-dokumentů. Takto nekriticky podle mého názoru pojímá Harantův cestopis — v podstatě jí slouží jako ego-dokument, aniž by se hlouběji zabývala jeho „cestopisností“ či „literárností.““ Srov. Dějiny a současnost 26, 2004. Také se domnívám, že je potřeba vzít v úvahu jistou „deformaci“ způsobenou požadavky žánru jako takového.
- 6 Tři novější edice uvádím chronologicky: Urbánek, Rudolf (ed.): *Ve službách Jiříka krále: Deníky panoše Jaroslava a Václava Šaška z Bířkova*; Praha 1940; *Václav Šašek: Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa*. Praha 1951; *Václav Šašek: Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa*. Praha 1974.
- 7 Mám tím na mysli hlavně románové zpracování: Jirásek, Alois: *Z Čech až Na konec světa*. Praha 1950.
- 8 Viz pozn. 5. Tato studie je zároveň dosud nejobsáhlejším zpracováním této problematiky, budu proto v následujícím textu reagovat především na její závěry a odkazovat na místa textu na základě paginace této edice. Co se týká věcného hlediska – itinerář cesty, identifikace osob autorů, zeměpisných míst, historických osobností atd. – je nutno konstatovat, že Urbánkova studie je nepřekonaná. V této souvislosti upozornuji pouze na jednu nepřesnost: autorem básně o rytířské jízdě pana z Michalovic nebyl Raimund z Lichtenburka, jak uvádí Urbánek, viz *Ve službách Jiříka krále*, předmluva, str. XXI, ale Heinrich z Freibergu, srov. např. předmluvu k edici *Heinrich von Freiberg: Rytířská jízda Jana z Michalovic*. Praha 2005.

než snahou danou „mezeru“ zaplnit, obrací pozornost k druhému ze jmenovaných textů, ve kterém Václav Šašek z Bírka zachytil cestu Lva z Rožmitálu po západoevropských dvorech mezi léty 1465–1467. V kontextu cestování ve středověku se v tomto případě jedná o specifickou kategorii cestovatelských aktivit, stojící na pomezí cesty diplomatické, poznávací a náboženské.⁹ Politické okolnosti vypravení tohoto poselstva, které bývá někdy s nadsázkou hodnoceno jako předznamenání evropských integračních snah, jsou dostatečně známy, není proto třeba věnovat jim na tomto místě další pozornost. Důvodem pro zdánlivou neatraktivnost tohoto cestopisu pro současné historické bádání může být právě dojem, že pramen je již „vytěžen“. K tomu přispívá i skutečnost, že text se nedochoval v českém originále, ale v latinském překladu Stanislava Pavlovského ze 70. let 16. století, z hlediska jazykovědného je tedy jeho hodnota pro zkoumání vývoje středověké češtiny téměř nulová, z hlediska obsahového navíc zůstává otázkou, do jaké míry Pavlovský originální text ve svém překladu pozměnil. I přes naznačené obtíže představuje Šaškův cestopis potenciálně bohatý zdroj informací o své době a zbývá mnohé, co je v jeho kontextu možno a záhodno podrobit zkoumání. První okruh problémů představují okolnosti vzniku tohoto díla, jež, přes „věrohodné“ zachycení reálií doby, které Urbánek implicitně považoval v duchu toho, co bylo pro něj samotného v textu důležité, za jeho hlavní smysl, zůstává především památkou literární.¹⁰ Při jeho rozboru a hledání odpovědí na otázky (byť primárně historického charakteru) je proto nutné vzít v úvahu souřadnice vzniku tohoto textu jako literárního díla a pokusit se řešit otázku autorových ambicí, potažmo problematiku okruhu možných recipientů, která i přes svou apriorní hypotetičnost zůstává základním východiskem veškerých dalších úvah. Předkládaný článek nemá sice povahu literárněhistorické analýzy v pravém slova smyslu, ptá se nicméně po okolnostech vzniku Šaškova cestopisu, a to cestou „zevnitř“, na základě rozboru obsahové a formální výstavby textu.

Nákladně vypravené poselstvo pana Lva sledovalo především diplomatické a reprezentativní cíle, což dokládá počet účastníků, jejich sociální status, výbava, a dokonce i účast specializovaného služebního personálu (hráč na loutnu, herold, kuchař). Svědčí o tom i oba cestopisy, které se o této cestě dochovaly – vedle textu Šaškova existuje i stručnější relace dalšího člena výpravy, norimberského obchodníka Gabriela Tetzela, která má navíc tu výhodu, že se dochovala v originálním znění.¹¹ Existence dvou cestopisů vtahujících se k témuž cestovnímu

⁹ K cestování ve středověku a každodennosti na cestách obecně srov. O h l e r, Norbert: *Cestování ve středověku*. Praha 2003.

¹⁰ K tomu srov. např.: „Mezní příklad nám poskytuje středověká literatura. Pokud se nám poštěstí spatřit, jak je středověké dílo vnímáno v ryze literární perspektivě, bude to vzácná výjimka. (...) Středověké literární dílo je pokládáno za zajímavé nikoli s ohledem na to, čím ve skutečnosti je, ale s ohledem na to, do jaké míry obráží jisté rysy společenského života (je tedy posuzováno nikoli v perspektivě literárních dějin, ale dějin sociálních), nebo do jaké míry obsahuje přímé či nepřímé doklady autorových literárních znalostí...“ T o d o r o v, Tzvetan: *Poetika prózy*. Praha 2000, s. 156–157.

¹¹ Výňatky z Tetzela deníku zohlednil v edici Šaškova cestopisu ve formě paralelního textu

podniku je v kontextu středověku mimořádná a umožňuje nejen srovnat zápisy po stránce faktografické, ale také srovnat osobnosti autorů, které se projevují v rozdílné reflexi týchž událostí.¹² Srovnání obou cestopisů nám zároveň může pomoci řešit otázku vzniku textů, jak bude ukázáno dále. Oba autoři připisují ve svém vyprávění významné místo reprezentativnímu rozměru poselstva: v souvislosti s návštěvami západoevropských dvorů zmiňují pořádání rytířských klání, slavností, hostin a tanců. Tříbení rytířských ctností a dovedností překročilo sice v této době v Evropě jako literární téma svůj zenit, jako součást dvorské kultury byl však tento typ aktivit a rituály s ním spojené stále živý a vytvářel obvyklý rámec pro společenský kontakt urozených a dvorské kratochvíle. Barvitě líčeným popisům festivit vévodí v obou cestopisech osobnost pana Lva, který je pro Tetzela prototypem ideálního dvořana, zatímco v Šaškově podání získává spíše obrysy dokonalého rytíře. Oba autoři svorně zdůrazňují kladný dojem, který poselstvo, a především jeho nejurozenější účastník, u svých současníků vzbuzovalo. Pozoruhodný je fakt, že ani Šašek, ani Tetzl zásadně nezmiňují politický rozměr poselstva, tedy snahu získat pomocí diplomatických schopností pana Lva při evropských panovnických dvorech partnery ke spolupráci s českým králem Jiřím z Poděbrad na platformě protitureckého spojení, a upevnit tak jeho pozici vážně narušenou nepřátelským postojem papežské kurie k jeho osobě i „kacířským“ Čechům obecně.¹³ Pokusím se ukázat, že podnět ke vzniku textů – minimálně v případě cestopisu Václava Šaška z Bírškova – role Lva z Rožmitálu a skutečnost, že text mlčí v záležitosti diplomatického pozadí výpravy, spolu úzce souvisejí.

Šaškovo mlčení působí obzvlášť nápadně ve srovnání s cestovním deníkem panoše Jaroslava, který jen o pár let dříve popsal podobně zaměřenou diplomatickou misi Albrechta Kostky z Postupic vypravenou Jiřím z Poděbrad ke dvoru

---

i poznámek již Rudolf Urbánek, viz *Ve službách Jiříka krále*. Kompletní komentovaná edice Tetzlova deníku v češtině připravila Lenka Líbalová, viz *Gabriel Tetzl: Cestovní deník Lva z Rožmitálu a na Blatné 1465–1467*. Olomouc 2003.

- 12 Tento úhel pohledu uplatnil jak Urbánek, tak Líbalová. Je samozřejmé, že na oba protagonisty mělo vliv i sociální prostředí, ze kterého pocházeli – Václav Šašek patřil k nižší šlechtě, Gabriel Tetzl byl bohatým norimberským obchodníkem a finančníkem – ale generalizovat, že se jednalo o prototypy odlišných mentalit, což je hledisko, které uplatňuje jak Líbalová, tak Urbánek, je, domnívám se, přinejmenším sporné. K možnosti využití cestopisných relací jako pramenů k dějinám mentalit srov. H e r b s m e i e r , Michael: *Reisebeschreibung als mentalitätsgeschichte Quellen: Überlegungen zu einer historisch-anthropologischen untersuchung frühneuzeitlicher deutscher Reisebeschreibungen*. In: *Reiseberichte als Quellen europäischer Kulturgeschichte, Aufgaben und Möglichkeiten der historischen Reiseforschung*, Hg. von A. Maćszak und H. J. Teuteberg. Wolfenbüttel 1982, s. 1–33.
- 13 K diplomacii Jiřího z Poděbrad obecně: U r b á n e k , Rudolf: *České dějiny III. Věk poděbradský IV*. Praha 1962; M a c e k , Josef: *K zahraniční politice krále Jiřího*. ČsČH XIII, 1965, str. 19–48; týž: *Král Jiří a Francie v l. 1466–1468*. ČsČH XV, 1967, str. 497–533. V souvislosti s negativním vnímáním Čechů v západní Evropě slouží jako neocenitelný pramen deník panoše Jaroslava, který na několika místech zmiňuje, jak bylo na Čechy pohlízeno s nedůvěrou a despektem, který mohl přerůst až v otevřený útok, srov. *Ve službách Jiříka krále*, např. s. 27: „... a jakás bezmohzá bába bohatá, přijavši nás do hospody U anjela, i vyhnala nás z hospody ven v ten déšť, zvěděvši, že sme z Čech, a kaceřovala nás etc.“

francouzského krále Ludvíka XI. v roce 1464, jejíž politický rozměr tvoří naopak hlavní tematickou linii Jaroslavova vyprávění.¹⁴ Rudolf Urbánek, který se dosud jako jediný pokoušel tento rozpor s ohledem na Šaškův text řešit, jej připsal na vrub cenzurním zásahům Stanislava Pavlovského. Ten věnoval svůj překlad tehdejšímu moravskému hejtmánovi Zdeňku Lvovi z Rožmitálu a jako katolický prelát se podle Urbánka snažil eliminovat stopy po přátelských vztazích mezi utrakvistickým králem Jiřím z Poděbrad a Lvem z Rožmitálu, předkem katolika pana Zdeňka.¹⁵ Po mém soudu není tento závěr udržitelný. Pavlovský neměl žádný logický důvod zakrývat skutečnost, že krále a Lva z Rožmitálu vázalo úzké pouto, protože toto pouto mělo za základ rodinnou vazbu – manželka Jiřího byla sestrou Lva z Rožmitálu – což byl fakt jistě všeobecně známý a dostatečně „nabílední“ i po více než stu letech, kdy překlad Pavlovského vznikal. Pavlovský jej ostatně zmiňuje přímo v předmluvě svého překladu. Nadto zůstal pan Lev i přes politickou podporu utrakvistického krále v otázkách víry katolíkem, což je zřejmé i z našeho cestopisu, a neexistoval tedy důvod, aby Pavlovský jeho úzkou spoluprací s králem z náboženských důvodů zastíral. Pokud však odmítneme domněnku, že Pavlovský v této záležitosti zasáhl jako deus ex machina, bude nutné pokusit se najít jiné vysvětlení pro absenci politické roviny v textu, jehož vznik inspiroval běh událostí s veskrze politickým pozadím.

První z vysvětlení, které se nabízí, je možnost, že Šašek z Bírkoava neměl o diplomatickém charakteru poselstva dostatečné povědomí, a proto jej v textu nemohl reflektovat.¹⁶ Toto vysvětlení je ovšem nepravděpodobné, protože z mnoha míst textu naopak vyplývá aktivní charakter účasti Václava Šaška na výpravě a dále přátelský poměr pana Lva k němu a důvěra, již se těšil.¹⁷ Odpověď je tedy zapotřebí hledat spíše uvnitř textu samotného. Po obsahové stránce je po mém soudu možné rozlišit v cestopise dvě základní roviny: první odkazuje na autorovy postřehy, na jeho pozorování vztahující se nejen k průběhu cesty jako takové, ale také ke zvykům dodržovaným v navštívených zemích, ke vzhledu krajiny, způsobům hospodaření atp. Toto hledisko získává po stránce kvantitativní v textu přirozenou převahu, a právě ono poskytovalo a do budoucna poskytuje historické obci živnou půdu pro rekonstrukci myšlenkových horizontů autora, materiál pro zkoumání konstrukce alterity, každodennosti na cestě etc. Pokud však přistou-

¹⁴ Jaroslavův deník je součástí Urbánkovy edice *Vě službách Jiříka krále*, s. 1–30.

¹⁵ Viz *Vě službách Jiříka krále*, předmluva, s. XXII.

¹⁶ K tomuto závěru se přiklání v předmluvě k edici deníku z roku 1974 (viz pozn. č. 5) například Jaroslav Kolár, který předpokládá, že Šašek vlastním smyslu celé cesty příliš nerozuměl a neuvědomoval si, že se zúčastnil velkorysých státnických cest, čímž Kolár vysvětluje absenci informací o politickém účelu poselstva.

¹⁷ Šašek byl například mezi těmi, které si pan Lev vyvolil ve Španělsku jako průvodce při své odbočce na návštěvě za poustevníkem královského rodu, srov. *Vě službách Jiříka krále*, s. 104, kterého Rudolf Urbánek ztotožňuje s Vladislavem Varnenčikem, srov. *tamtéž*, pozn. č. 18, s. 208. Dalším důkazem o důvěře, již se Václav Šašek těšil, je fakt, že právě jeho pověřil pan Lev při zpáteční cestě z Vídně do Prahy úkolem, aby jel napřed a oznámil králi Jiříkovi a jeho manželce, že se poselstvo úspěšně navrací domů, srov. *tamtéž*, s. 182.

píme k Šaškovu textu jako ke středověké památce literární, tedy vzniklé v určitém kontextu, apriori s určitým cílem, s vidinou potěchy a poučení „modelového čtenáře“, nabývá v cestopise převahy perspektiva, ve které pojivem vyprávění nejsou tyto více méně mimoděk zahrnuté reflexe reálií, ale vlastní putování pana Lva a jeho společníků po cestě plné nesnázi a dobrodružství, při kterých mohli všichni účastníci poselstva osvědčit svou chrabrost. Situace, se kterými jsou konfrontováni, tvoří v tomto smyslu pouze pozadí pro líčení morálních a fyzických kvalit jeho vůdce a českých rytířů, nikoli vlastní osu vyprávění.

Šašek jako vypravěč a zároveň přímý účastník příběhu tento svůj cíl nikde explicitně nezmiňuje, neformuluje otevřeně v objektivní poloze ani smysl vyprávění poselstva k evropským panovnickým dvorům, jeho objasnění nicméně vkládá ve formě přímé řeči do úst hlavnímu hrdinovi svého příběhu, panu Lvovi z Rožmitálu. V reakci na výzvu burgundského vévody Filipa Dobrého, aby si vybral z nabízených klenotů dar, Lev odpovídá: „*Chraň mě Bůh, abych něco přijal! Neboť jsem se svou družinou nepřišel sem přijímati dary, nýbrž proto, abych osvědčil rytířskou zdatnost, jsem se vydal na tuto cestu, a s pomocí Boží tak miním také dokonati. Peníze a bohatství je možné získati snadno, ale toliko dobrá pověst má trvání věčné. O tu jsem v duchu vždycky usiloval a s vůlí Boží ji s sebou odnesu také do hrobu.*“¹⁸ Tato promluva se na několika místech textu v různých modifikacích opakuje – v souvislosti se směřováním výpravy do Santiaga de Compostela je zdůrazněna náboženská motivace poselstva,¹⁹ jinde pak touha pana Lva na vlastní oči spatřit královské a knížecí dvory, jak se sluší na urozeného muže, a získat spolu se svými druhy rytířské řady.²⁰

Šaškova narace osciluje od perspektivy vypravěče heterodiegetického, tedy od od er-formy: „*Léta vykoupení tisícího čtyřstého šedesátého pátého, toho dne, který následuje po svátku svaté Kateřiny, vydal se pan Lev na cestu*“²¹, přes polohu, kdy vypravěč vystupuje jako část celku: „*Druhou noc jsme zůstali na nocleh v Teplé*“²² až po polohu subjektivní, ich-formu, kdy je perspektiva vypravěče homodiegetická.²³ Také čas vyprávění se mění: většinou je narace vedena v čase minulém, jako prosté a stručné převyprávění událostí, kdy čas vyprávěcí je kratší než čas vyprávěný, ale najdeme zde i pasáže detailnějšího líčení, ve kterých příběh plynule přechází do přítomného času, v nichž vypravěč nechává své hrdiny promlouvat formou přímé řeči a kdy se čas vyprávěcí a vyprávěný sjednocují. Je signifikantní, že tímto způsobem autor zpracoval v drtivé většině pouze pasáže, ve kterých členové výpravy, a především pan Lev osobně osvědčuje svou prozí-

18 Tamtéž, s. 52, zbožný aspekt zdůrazněn např. tamtéž na s. 118: „*Dodal, že navštěvuje dvory křesťanských králů a knížat a cestuje po mnohých zemích, i pohanských, a že sem přijel se zbožným přáním, spatřiti posvátné místo, kde jsou pochovány kosti sv. Jakuba.*“

19 Tamtéž na s. 118.

20 Srov. tamtéž na s. 146–148 a na s. 164.

21 Tamtéž, s. 34.

22 Tamtéž.

23 Tamtéž, s. 59.

ravost, chrabrost²⁴ a zbožnost,²⁵ popřípadě takové, kdy různí lidé, s nimiž se při svém putování setkává, pronášejí chválu na jeho adresu. Jako příklad může posloužit příhoda, ve které pan Lev nedbá na nebezpečí a zachová chladnou hlavu při námořním přepadení (viz dále), načež mu korzáři odpovídají: „Z listů tvého pána vidíme, že jsi muž znamenitý a velmi urozený, pročež, přeješ-li si, třebaš až do Compostelly tě ochotně doprovodíme a žádnou odměnu si za to nevymíňujeme.“²⁶ Domnívám se, že tento literární prostředek, tj. pasáže, ve kterých se čas vyprávěcí přibližuje času vyprávěnému, měl vedle prostého zdůraznění kvality hrdinů vyvolat u potenciálních posluchačů či čtenářů dojem věrohodnosti – autor byl přímým svědkem události – a měl jim pomoci lépe se s příběhem a jeho akteři identifikovat.

Tato „literárnost“ a angažovanost Šaškova textu je obzvlášť markantní při srovnání s vyprávěcím stylem cestopisu Gabriela Tetzela. Pokud vedle sebe postavíme pasáže, které líčí identické události, zjistíme, že faktograficky se v drtivé většině případů shodují, ne už ve způsobu podání. Pasáž, ve které pan Lev čelí s klidnou myslí námořnímu přepadení líčí Václav Šašek takto: „*Ale pan Lev, když viděl, že galeje se nás snaží zahubiti a že se pokoušejí nás potopiti, rozkázal, aby náš herold vstoupil do člunu a dohodl se s nimi po způsobu heroldském. Herold na ně tedy hlasitě volal, aby byli pamětlivi křesťanského jména a vyznání a aby nás tak krutě a strašně nehubili. Neboť na této lodi pluje muž vznešený a vysoce urozený, který jezdí po rozmanitých krajích a královských dvorech a který se teď vrací od anglického krále a pluje do jiných zemí. Když jim to bylo řečeno, ptali se, zdali máme nějaké listy od krále anglického. Když jim pak bylo odpovězeno, že máme, žádali, aby jim byly ukázány. A když pan Lev svolil, aby se tak stalo, jejich velitelé (...) sestoupili do člunu a připluli k naší galeji. Když tam potom uviděli královské listiny, padli všichni na kolena a listy líbali.*“²⁷ Tetzal popisuje stejnou příhodu těmito slovy: „*Navíc k nám připluly dvě velké pirátské lodě a ohrožovaly nás, takže ačkoli jsme se bránili, octlí jsme se v takovém nebezpečí, že jsme se museli vzdát, protože nám svými střelami způsobili velké škody. Piráti vpadli na naši palubu a drželi nás v zajetí půl dne, zatímco jejich lidé obsadili naši loď. Když však spatřili mého pána (pana Lva, pozn. autorky tohoto článku) a jeho družinu a dozvěděli se o jeho poslání a když jim pan Lev ukázal ochranné listy (...), propustili jej bez výkupného, zacházeli s ním s respektem a nabídli, že ho po moři doprovodí.*“²⁸ Předložené ukázky (přestože po faktografické stránce shod-

24 A tu pan Lev, svolav své lidi, řekl: „*Nejmilejší přátelé, vidíte, že se tu sešli, aby nás připravili o život. Proto tedy, dojde-li k tomu, statně se jim postavme na odpor a braňme se, neboť prosbami se od nich ničeho nedosáhne! Na mne tedy hleďte, půjdu-li, když toho potřeba bude vyžadovat, proti nim, následujte mne! Budeme-li od nich pobiti, jméno naše a sláva naší statečnosti, do posledka zachované, zůstanou na věky.*“ Tamtéž, s. 114–115.

25 Například jeho touha vidět poustevníka, srov. tamtéž, pozn. 20, dále například touha spatřit ostatky a částečně pěší cesta do Compostelly po vzoru poutníků, srov. tamtéž na s. 113.

26 Tamtéž, s. 73.

27 Tamtéž, s. 73.

28 *Cestovní deník*, s. 29.

né) jasně demonstrují nejen odlišné osobnosti obou autorů²⁹ – Tetzela věcnost a pragmatičnost v kontrastu k Šaškovi citově zbarvenému projevu³⁰ – ale po mém soudu můžeme na jejich základě dedukovat také jejich strategii a záměr. Na rozdíl od Tetzela se Šašek úmyslně snažil konstruovat příběh, jehož hlavním, všemi ctnostmi obdařeným hrdinou, byl Lev z Rožmitálu. Citovaná ukázka měla například ilustrovat jeho prozíravost, zbožnost a znalost rytířských způsobů.³¹

Zmínka o rytířských způsobech nás zároveň posunuje dále v hledání odpovědi na otázku po vzniku textu jako takového. Jsem toho názoru, že všudy přítomnými aluzemi na rytířské atributy výpravy se autor úmyslně snažil vyvolat u potenciálních posluchačů či čtenářů dojem rytířského příběhu. Svědčí o tom například barvitě líčení způsobu rytířských klání v souvislosti s návštěvou burgundského dvora³² – detailní popis turnaje právě na tomto místě není náhodný, francouzské prostředí bylo v soudobé Evropě vnímáno jako vzor rytířské dokonalosti a jemných mravů³³ – dále důvody, které pan Lev uvádí jako motiv pro podniknutí výpravy atd. Tyto konvergence však ulpívají pouze na rovině vnější podobnosti. Existuje nicméně jiný, klíčový motiv textu, který je vlastní osou příběhu, a jenž zároveň konstituuje jeho vnitřní příbuznost s oblastí literatury, označované jako rytířská epika.³⁴ Tímto motivem je samotné putování epického hrdiny. Domnívám se, že Šašek při psaní cestopisu s tímto vědomím pracoval a že tento kontext

²⁹ V souvislosti s Šaškovým textem, jeho formální výstavbou i obsahem bývá zdůrazňována „naivita“ jeho autora (toto hodnocení uplatňuje R. Urbánek i L. Líbalová) Domnívám se užití takového hodnocení je v této souvislosti nepatřičné, jedná se o typickou aplikaci moderních estetických kritérií na text, ve kterém autor sledoval zcela jiné a z dnešního pohledu „cizí“ narativní a umělecké strategie.

³⁰ Tato pasáž pochopitelně není jedinou, která odlišnou motivaci (v obecném slova smyslu) autorů jasně demonstruje, pro srovnání uvádím ještě příklad líčení přepadení při putování Španělskem. Šašek k tomu říká: „*Ale pan Lev zakázal, aby nikdo nás ani z ručnic nestřílel, ani šípů nevypouštěl. Neboť, řekl, všechny by nás pobili, kdyby někdo z nich byl od nás raněn. A jeden z nich potom přiznal: tak že se byli usnesli, že nás, bude-li jediný z nich raněn, všechny pobijí a že nám místo mýtného, jež jsme měli platit, seberou všechno, co máme v pytlích a v tlumocích*“ s. 88. Tetzl celou záležitost popisuje takto: „*Ale my jsme se zmocnili mostu a pobýli jsme je. Utekli se do průsmku v horách, odkud nám působili kušemi a kopími velké trampoty. My jsme střelbu opětovali, neboť každý z nás měl u sebe samostříl. Pak nás ale mezi sebe sevřeli tak tvrdě a bylo jich tolik, že jim pán musel za přechod mostu odvést mýtné, tvrdili totiž, že musí zaplatit každý,*“ Cestovní deník, s. 35.

³¹ V této souvislosti se vynořuje otázka, zda heraldské způsoby odkazují na praxi rytířskou, nebo jsou opatřením veskrze praktickým – heroldi zastávali v této době vedle funkcí dvorských i roli tlumočnicků.

³² *Vě službách Jiříka krále*, s. 49–51.

³³ K tomu srov. např. *Heinrich von Freiberg: Rytířská jízda pana z Michalovic*, předmluva, s. 10.

³⁴ Jeden z předělů mezi rytířskou a dvorskou epikou představuje posun od rytíře – bojovníka v rytíře – milence a obecně větší důraz na angažovanost ženských postav, k tomu srov. Eduard Petrů, úvod k edici *Rytířské srdce majice. Česká rytířská epika 14. století*. Praha 1984, s. 7. Z tohoto pohledu by cestovní deník Václava Šaška patřil z hlediska tematického spíše do vrstvy starší, s tou výhradou, že se nejedná dílo rytířské epiky v pravém slova smyslu.

byl pro jeho současníky, nositele stejné kultury,³⁵ dobře čitelný.³⁶ Není nutné dokazovat, že cestu hlavního hrdiny za poznáním, ať faktickým, či duchovním, ať už bylo jeho přímým impulzem cokoli, můžeme považovat topický motiv středověké evropské literatury s rytířskou tematikou,³⁷ tato skutečnost je dobře známa.³⁸ Víme rovněž, že skladby rytířské epiky, ačkoli v západní Evropě je dobou jejich rozkvětu vrcholný středověk, byly v českém prostředí opisovány ještě po husitských válkách.³⁹ Vrstvu mladší české rytířské epiky reprezentují v české literatuře skladby Vévoda Arnošt, Tristram a Izalda, Tandariáš a Floribella, O Jetřichovi Berúnském.⁴⁰ Motiv putování spojuje také o něco mladší česká rytířská vyprávění v próze, dochované z druhé poloviny 15. století: Kronika o Štilfrídovi a Bruncvíkovi, O Apolónovi, Alexander, Trojánská kronika.⁴¹ Tento výčet je zde uveden, aby demonstroval, že rytířská tematika v literatuře byla v době vzniku Šaškova cestopisu na výsluní čtenářského zájmu a byla jistě známa i našemu autorovi, který patřil k vrstvě nižší šlechty.⁴²

Pro srovnání s Šaškovým cestopisem je dále velmi zajímavé veršované vyprávění Rytířská jízda Jana z Michalovic, které na konci 13. století v němčině sestavil Heinrich von Freiberg.⁴³ Po tematické stránce vykazují oba texty řadu pozoruhodných společných rysů – oba příběhy mají reálný základ: stejně jako Lev

35 Pojem kultura je zde použit ve smyslu historickoantropologickém, tedy nikoli ve specifickém významu (hudba, umění, literatura atd.), ale ve výrazně širším pojetí, jako tvořivá síla formující život, jako součást materiálních, ekonomických a sociálních zájmů, srov. v a n D ü l m e n , Richard: *Historická antropologie*. Praha 2002, s. 39.

36 „Lze říci, že putování v různých variantách je jedním z nejfrekventovanějších kompozičních principů středověké zábavné prózy.“ *Próza českého středověku*. Praha 1983, str. 17. Motiv putování pochopitelně není vynálezem středověku, dal by se spíše považovat za archetyp reagující na antropologické konstanty lidské existence. K tomu srov. J u n g o v á , E.; v o n F r a n z , M.-L.: *Legenda o grálu*. Praha 2001.

37 K vymezení pojmu topos a potenciálu, který je ve zkoumání topiky obsažen srov. S l a - n a ř , Otakar: *K otázce topiky ve středověké rytířské epice*. In: MHB. Supplementum 1. Dvory a rezidence ve středověku. Praha 2006, s. 273–285.

38 Viz např. B a u e r , Rolf: *Das abenteuerliche Unterwegssein und „Erfahren“ der Welt als konstitutive Existenzweise des epischen Helden der mittelalterlichen Literatur*. In: *Fremdheit und Reisen im Mittelalter*. Hg. von I. Efen und K.-H. Spiess. Stuttgart 1997, s. 1–6. Základní literaturu k tématu shrnuje např.: *Europäische Mentalitätsgeschichte*. Hg. P. Dinzelsbacher. Stuttgart 1993, s. 53–63.

39 K tomu srov. *Dějiny české literatury I*. Starší česká literatura. Red. J. Hrabák. Praha 1959, s. 133 a 260.

40 Úvodní stať napsal a edici tří skladeb Vévoda Arnošt, O Jetřichovi Berúnském a Tandariáš a Floribella připravil Eduard Petřů, srov. *Rytířské srdce majíce. Česká rytířská epika 14. století*. Praha 1984.

41 Úvodní stať napsal a edici skladeb Kronika o Štilfrídovi a Bruncvíkovi, O Apolónovi, Alexander připravil Jaroslav Kolár, srov. *Próza českého středověku*. Autor předpokládá také u těchto skladeb starší původ, na což usuzuje na základě archaismů v jazyce, viz tamtéž, s. 15.

42 *Ve službách Jiřika krále*, předmluva, s. XXVI–XXVII.

43 Úvodní stať napsal a edici skladby v češtině připravil Václav Bok, srov. *Heinrich von Freiberg: Rytířská jízda pana z Michalovic*. Praha 2005.

z Rožmitálu, také Jan z Michalovic je historicky doloženou postavou. Vydává se do západní Evropy, konkrétně ke dvoru francouzského krále Filipa IV. Sličného, aby dobyl uznání při rytířském turnaji. I v Janově případě se pokládá za pravděpodobný diplomatický podtext celého podniku.⁴⁴ Popis samotného turnajového střetu je u Heinricha detailní, velmi pečlivě je líčena výzbroj a způsob boje a dále může posloužit, stejně jako u Šaška, jako pramen pro zkoumání ritualizovaného jednání urozených. Stejně jako Lev, je i Jan od počátku veskrze kladným hrdinou, dokonalým rytířem, který nepodniká svou cestu proto, aby pomocí zkoušek získal potřebné ctnosti, ale mnohem spíše z toho důvodu, aby je před okolním světem demonstroval,⁴⁵ a zvýšil tak společenskou prestiž nejen sobě, českému rytířstvu obecně, ale i českému králi.

Všechny tyto podobnosti by bylo jistě možné považovat za náhodné a vyplývající z kontextu doby a trvanlivosti etického ideálu, nebýt náznaku jistého spojovacího momentu. Šaškův cestopis je sice strukturovaný pouze malým množstvím intertextů, nicméně některé předlohy můžeme identifikovat. Tou je v prvé řadě některá ze skladeb o Jetřichovi Berúnském, jehož Šašek na několika místech jmenuje v souvislosti s návštěvou Verony⁴⁶ – je zřejmé, že její postava tohoto reka fascinovala. Osobu Jetřicha Berúnského stručně zmiňuje, pokud odhlédneme od výše citované české verze skladby, také Dalimilova kronika,⁴⁷ oblíbená ve šlechtickém prostředí druhé poloviny 15. století.⁴⁸ Jak vyplývá z několika míst v textu cestopisu, znal ji i Václav Šašek.⁴⁹ A právě v Dalimilovi, jinak nepříteli turnajů, najdeme i stručnou obdivnou zmínku o výpravě Jana z Michalovic.⁵⁰

44 Cesta Jana z Michalovic se datuje mezi roky 1293–1297. V souvislosti s jejím diplomatickým rozměrem je třeba si uvědomit, že v této době, roku 1296 nastupuje do úřadu královského kancléře Petr z Aspeltu, který se stává jedním z hlavních strůjčů zahraniční politiky českého krále Václava II. Ta se právě v této době odvrací od podpory římského krále Adolfa Nasavského, který v polovině 90. let 13. století vystupoval jako protivník francouzského krále Filipa IV. K předpokladu diplomatického pozadí rytířské jízdy Jana z Michalovic srov. *Jan z Michalovic: Německá báseň 13. věku*. Ed. A. Kraus. Praha 1888, s. 27–28.

45 V tomto ohledu by Šaškův cestopis přesně zapadal do schématu, které abstrahovala v případě německé středověké literatury Karin Cieslik. V pozdně středověké dvorské epice už podle ní dobrodružné cesty neslouží jako nezbytná podmínka rozvoje hrdiny, jako tomu bylo ve 12/13 st., ale mnohem spíše pouze k prezentaci dokonalého hrdiny, srov. C i e s l i k , Karin: *Fremdheitserfahrung in deutschen Romanen des Spätmittelalters*. In: *Fremdheit und Reisen im Mittelalter*, s. 281.

46 *Ve službách Jiříka krále*, s. 166–168. Urbánek předpokládá, že na jeho znalost tohoto hrdiny – za historický základ posloužil Theodorich Ostrogotský, v německé epice známý jako Dietrich von Bern – měly vliv německé skladby o Jetřichovi a také orální tradici přímo ve Veroně, srov. *Ve službách Jiříka krále*, pozn. 12, s. 214.

47 „*Tak se jeho Němci bojiechu, když jej Berúnským Děřichem zoviechu*,” *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila* (2. díl). Edd. J. Daňhelka; K. Hádek; B. Havránek; N. Kvítková. Praha 1988, 87/42, kap. 93.

48 *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila* (3. díl), s. 161.

49 Urbánek argumentuje nejen postavou Jetřicha, ale i zmínkou v textu o přechodu Čechů přes řeku Addu v roce 1158, srov. *Ve službách Jiříka krále*, předmluva, s. XXXVIII.

50 „*To se sta léta od narozenie syna božieho po tisíci po dvú stú, po devietidcát tretieho. Tehdy*

Jak Heinrich von Freiberg, tak Václav Šašek vytrvale zdůrazňují, jakého obdivu a slávy se jejich hrdinovi na základě prokázání jeho rytířských ctností ve světě dostalo. Heinrich tak činí zcela explicitně, a literárními prostředky sugeruje svým potenciálním posluchačům představu opěvovaného reka jako epického hrdiny, a vyzdvihuje jej po bok Parzivalovi, Iweinovi a Erecovi a dalším... Václav Šašek dociluje tohoto efektu citově zabarvenou dikcí, změnou vyprávěcího času a použitím přímé řeči v inkriminovaných pasážích, jak bylo ukázáno výše. V případě Heinricha von Freiberg je jeho záměr jasný – přičítá se na vrub mecenátu Jana z Michalovic, který si přál, aby byl jeho turnajový úspěch oslaven formou oblíbené rytířské skladby, a posílila se tak jeho vážnost na dvoře Václava II.⁵¹ Po mém soudu je možné přisuzovat tentýž záměr i textu Václava Šaška ve vztahu k osobě Lva z Rožmitálu. Cestopis sice vznikl až po návratu zpět do Čech, ale ze způsobu zápisu je zřejmé, že si Šašek dělal poznámky už v průběhu cesty,⁵² od počátku tedy sledoval zřejmý cíl. Nabízí se proto vysvětlení, že Šašek nepsal svůj cestopis primárně s vidinou prostého popisu událostí a svých zážitků na cestě, i když celkově získává toto hledisko v textu na mnoha místech přirozenou převahu, ale že od začátku mu byl podnětem pan Lev, a to nikoli, jako pouhý „objekt“, ale jako inspirátor a snad i mecenáš. Šaškovo vyprávění jako literární text vznikalo jistě od počátku také s vírou v kladné přijetí u publika, mělo tedy vhodně mísit atributy, jež by rezonovaly s vkusem posluchačů. Putování epického hrdiny bylo nejen momentem spojujícím vyprávění v kompaktní celek, ale pravděpodobně také úlitbou literárnímu gustu šlechtických recipientů, kteří byli navyklí konzumovat právě tento typ literatury.

Pokud budeme spatřovat smysl autorovy narativní strategie na poli „literárním“, můžeme se zároveň pokusit vysvětlit absenci zmínek o politickém pozadí poselstva, a to i když nebudeme pochybovat, že Šašek s ním byl obeznámen. Diplomatská mise pana Lva nebyla z tohoto pohledu důležitá a jako stmelující faktor nebyla ani potřebná, protože příběh byl dostatečně soudržný sám o sobě, a to díky hlavní ose vyprávění, putování pana Lva za rytířskou slávou. Ba co víc, v kontextu našeho vyprávění by tento reálný a ve své době vysoce aktuální motiv působil kontraproduktivně. Skutečnost, že děj příběhu nebyl úmyslně spojován s žádným konkrétním politickým pozadím, umožnila autorovi oslavit svého hrdi-

---

pan Jan z Michalovic, kóle po Rýnu až do Paříže jide, tu ctně právě klav, tůž cestů se čští do Čech i přijide,“ Staročeská kronika tak řečeného Dalimila (2. díl), 89/ 18–19, kap. 94.

51 K tomu srov. např. *Rytířská jízda pana z Michalovic*, str. 9. Obecně k funkci rytířských románů na dvorech posledních Přemyslovců srov. B e r r , Hans-Joachim: *Literatur als Machtlegitimation. Studien zur Funktion der deutschsprachigen Dichtung am böhmischen Königshof im 13. Jahrhundert*. München 1989.

52 K tomu srov. pasáže, kdy autor předznamenává události, které mají teprve nastat, např.: „*Přiznávám, že nikde jinde neuzřím takové množství zvíře jako tam,“ Ve službách Jiříka krále*, s. 70. Formu deníku v pravém slova smyslu má i relace pana Jaroslava, přičemž autor často nezaznamenává události v plném rozsahu, ale pouze naznačí pointu a dodá: „etc.“, z čehož vyplývá, že v dalším rozvíjení příběhu spoléhal na svou paměť a vypravěčský um. Nikoli z hlediska způsobu vzniku textu, ale z hlediska narativní strategie autora působí Jaroslavův text v některých aspektech jako kontrapunkt k cestopisu Václava Šaška.

nu na pozadí literárního „bezčasí“, které je charakteristické pro rytířskou epiku, protože pomáhá navodit u publika dojem neohraničené platnosti příběhu a lépe se s ním proto identifikovat. Ingredience pro vytváření příběhu, které jsou z tohoto pohledu směrodatné, se tudíž nevztahují ke politickému milieu doby, ale k etickým kategoriím, jako byla rytířská čest, chrabrost, prozíravost, zbožnost, vybrané způsoby atd., které byly pro potenciální posluchače přitažlivé a vysoce aktuální.

Potvrzením, že tento kontext, tedy oslava pana Lva, byl pro čtenáře zjevný ještě po stu letech, je předmluva Stanislava Pavlovského k jeho latinskému překladu, a především věnovací list, který adresoval potomkovi pana Lva, „*Urozenému a znamenitému pánu, panu Zdeňku Lvovi, svobodnému pánu z Rožmitálu a z Blatné na Hrotovicích atd., nejvyššímu hejtmanu markrabství Moravského, pánu a ochránci svému zvlášť uctívanému.*“⁵³ Pavlovský zdůrazňuje, že svůj překlad díla neznámého autora pořídil jako životní příklad pro pana Zdeňka Lva, jako důkaz zbožnosti, práce a velkodušnosti jeho praděda, který neváhal podniknout nebezpečnou cestu, aby zhlédl svatá místa, královské a knížecí dvory a navrátil se domů „*s hrudí obohacenou množstvím rozmanitých poznatků.*“⁵⁴ To byl tudíž vlastní důvod, proč byl tento překlad pořízen. Pavlovský sice Šaškovo dílo označuje jako cestopis, ale popisy krajů, měst a míst jmenuje jako jeho vlastní smysl až na druhém, kvalitativně méně podstatném místě – jeho primární smysl spatřuje v zachování paměti o putování pana Lva.

Jak bylo poznamenáno v úvodu, tento text si klade za cíl upozornit na dosud nevytěžené možnosti interpretace cestopisu Václava Šaška z Bířkova, přičemž v první řadě podrobuje zkoumání okolnosti jeho vzniku a otázku možných autorových ambicí při jeho psaní, jejíž zodpovězení tvoří východisko pro rozvíjení dalších úvah a dílčích závěrů. Dosud zcela neřešena zůstává například důležitá otázka ukotvení tohoto cestovatelského podniku v rámci typologie středověkých cest či porovnání myšlenkových horizontů autora s jeho současníky. Specifickým tematickým okruhem jsou do budoucna výpovědní možnosti tohoto textu pro zkoumání konstrukce alterity⁵⁵ a porovnání zjištěných výsledků s dobovou cestopisnou produkcí.⁵⁶ V předkládaném textu jsem se pokusila ukázat, že Šaškův záměr při tvorbě textu směřoval primárně nikoli k realistickému zachycení okolností poselstva, ale k oslavě Lva z Rožmitálu, kterého autor líčí jako prototyp dokonalého rytíře, což mohlo být dáno jednak vkusem potenciálních recipientů a snad i přímým podnětem pana Lva jako mecenáše. Tento úhel pohledu zároveň

⁵³ Václav Šašek: *Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa*. Praha 1974, s. 13.

⁵⁴ Tamtéž, s. 14.

⁵⁵ K významu zkoumání konstrukce alterity srov. např. E r f e n , Irene: *Fremdheit und Reisen*. Positionen der Forschung, In: *Fremdheit und Reisen im Mittelalter*, s. 1–6. Základní literaturu k tématu shrnuje např. *Europäische Mentalitätsgeschichte*. Hg. P. Dinzelsbacher, s. 401–450.

⁵⁶ Kategorie vlastní a cizí je samozřejmě nutné abstrahovat vždy na základě daného textu, nikoli ji chápat jako objektivně existující. K tomu srov. S t o r c h o v á , L. (ed.): *Mezi houfy lotrův se pustili*, s. 4–5.

osvětluje absenci jakýchkoli zmínek o politickém rozměru poselstva v tomto cestopisu. Předkládaná argumentace je založena jednak na obsahové analýze, jednak na rozboru použitých literárních prostředků a narativních strategií, protože vycházím z předpokladu, že naše „komunikace“ s autorem je silně strukturována potřebami literárního žánru, skrze který k nám promlouvá.

ZUR ENTSTEHUNG DER REISEBESCHREIBUNG DES WENZEL ŠAŠEK VON BÍŘKOV UND DEN MÖGLICHKEITEN IHRER INTERPRETATION

Die vorliegende Untersuchung stellt sich das Ziel, auf die bislang nicht ausgeschöpften Möglichkeiten einer Interpretation der Reisebeschreibung des Wenzel Šašek von Bířkov aufmerksam zu machen, wobei in erster Linie die Erforschung der Umstände ihrer Entstehung und die Frage der möglichen Absichten des Autors bei der Niederschrift im Blickpunkt stehen. Die Beantwortung dieser Fragen stellt den Ausgangspunkt für weitere Überlegungen sowie die Formulierung entsprechender partieller Schlussfolgerungen dar. Bislang völlig ungelöst ist u. a. die wichtige Frage der Einordnung dieser Reiseunternehmung in die Typologie mittelalterlicher Reisen bzw. ein Vergleich des geistigen Horizonts des Verfassers mit dem seiner Zeitgenossen. Einen spezifischen Themenkreis bilden künftig die Aussagemöglichkeiten dieses Textes für die Erforschung der Konstruktion der Alterierung und des Vergleichs der gewonnenen Erkenntnisse mit der zeitgenössischen Reiseliteratur. In der Übersetzung des Textes hat die Vfn. versucht aufzuzeigen, dass Šašeks Absichten bei der Niederschrift sich primär keinesfalls auf eine realistische Schilderung der Umgebung der Gesandtschaft richteten, sondern dem Ruhme Levs von Rožmitál dienten, den der Autor als Prototypen eines vollendeten Ritters schildert, was einerseits dem Geschmack potentieller Rezipienten geschuldet sein mochte und vielleicht auch auf direkte Anregung Levs als Mäzen zurückgeht. Diese Sicht erklärt zugleich die Absenz jedweder Erwähnungen über die politische Mission der Gesandtschaft in dieser Reisebeschreibung. Die dargebotene Erklärung beruht zum einen auf der inhaltlichen Analyse, zum anderen auf der Auswertung der benutzten literarischen Mittel und narrativen Strategien, zumal die Autorin davon ausgeht, dass unsere „Kommunikation“ mit dem Autor stark von den Bedürfnissen des literarischen Genres bestimmt wird, durch das er zu uns spricht.

